

KÖNYV KÖNYVTÁR KÖNYVTÁROS

2007/07

MŰFORDÍTÁS-PÁLYÁZAT

Az Országos Idegennyelvű Könyvtár a Nyelvek Európai Napja alkalmából – és ezúttal az Orosz Nyelv Éve tiszteletére is – immár másodízben hirdeti meg műfordítói pályázatát fiatal, önálló kötettel nem rendelkező műfordítók számára.

A pályázatra **Valerij Brjusov: Ücsenyik Orfeja** című (a könyvtár weblapján – www.oik.hu – olvasható és letölthető) versének magyar fordítását várja a háromtagú zsűri (*Lator László* költő, műfordító, *Dukkon Ágnes* egyetemi tanár és *Virág Bognár Ágota*, a könyvtár munkatársa).

Pályadíjak:

I. díj: 50 000 Ft

II. díj: 30 000 Ft

III. díj: 20 000 Ft

A pályázat jeligés.

A jeligével ellátott pályaműveket 2007. augusztus 20-áig várjuk 4 példányban a könyvtár címére:
ORSZÁGOS IDEGENNYELVŰ KÖNYVTÁR, 1462 Bp., Pf.:
469, „Műfordítás-pályázat”.

Kérjük, pályaművükhöz mellékeljék nevüket és címüket egy lezárt borítékban.

Egy pályázó több pályaművet is beküldhet.

A pályázat eredményhirdetése, értékelése és ünnepélyes díjátadója 2007. szeptember 26-án 17 órakor lesz a könyvtár olvasótermében (Budapest, V. kerület, Molnár u. 11.).
A legsikeresebb versátültetések megjelennek a Napút folyóirat Káva Téka mellékletében.

További információk: Virág Bognár Ágota,
telefon: (1) 318-3688/407, e-mail: virag.agota@oik.hu

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

---

16. évfolyam 7. szám

2007. július

Tartalom

Könyvtárpolitika

- Sonnevend Péter:** Könyvtári kis katekizmus 3
Dávid Boglárka: Elektronikus dokumentumszolgáltatás az ODR-ben 8

Műhelykérdések

- Drucza Emőke:** Statisztikai vizsgálódások az Országos Széchényi Könyvtárban (1995–2004) 16
Koltay Tibor: Információs műveltség. Kommunikáció, felsőoktatási könyvtárak 23
Hegy Ádám–Keveházi Katalin: Beszámoló a MOKKA-R Tagozat 2006. évi tevékenységéről 27

Konferenciák

- Kocsis István:** 35 éves az olvasótábori mozgalom 29
Nagy Attila: Miért olvasótábor? 33

Extra Hungariam

- Milan Gonda:** Törekvések a szlovákiai könyvtárak közösségi központokká való átformálására 40

Perszonália

- Rády Ferenc (1942–2007) 44
Monok István: Rády Ferencre emlékezve 45

Könyv

- Hölgyesi Györgyi:** A Berzsényi Dániel Könyvtár Évkönyve 4. 48

Auf Wiedersehen, Kornél!

- Poprády Géza:** Vajda Kornél köszöntése 53
Győri Erzsébet: Vajda Kornél nyugdíjba megy?! 56
Mezey László Miklós: Jeles szerkesztő volt, nagy olvasó marad 57
Vajda Kornél: Búcsú a 3K-tól 59

From the contents

- Péter Sonnevend*: Shorter catechism. An imaginary interview about libraries, librarians and users (3);
Boglárka Dávid: Electronic document supply within the National Document Supply System (ODR) (8);
Emőke Drucza: Statistical investigations in the National Széchényi Library (1995–2004) (16)

Cikkeink szerzői

Dávid Boglárka, a Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár osztályvezető-helyettese; *Drucza Emőke*, egyetemi hallgató; *Gonda, Milan*, a szlovákiai Árvai Regionális Könyvtár igazgatója; *Győri Erzsébet*, a Könyvtári Intézet ny. igazgatója; *Hegyi Ádám*, a Szegedi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár tudományos munkatársa; *Hölgyesi Györgyi*, a Könyvtári Intézet osztályvezetője; *Keveházi Katalin*, a Szegedi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár osztályvezetője; *Kocsis István*, a hatvani Ady Endre Városi Könyvtár ny. igazgatója; *Koltay Tibor*, a Szent István Egyetem Jászberényi Főiskolai Kar oktatója; *Monok István*, az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatója; *Nagy Attila*, olvasáskutató; *Poprády Géza*, az Országos Széchényi Könyvtár ny. főigazgatója; *Sonnevend Péter*, főiskolai tanár, a Kaposvári Egyetem Könyvtárának igazgatója; *Vajda Kornél*, ny. főszerkesztő

Szerkesztőbizottság:

Bartos Éva (elnök)

**Biczák Péter, Borostyániné Rákóczi Mária, Győri Erzsébet,
Kenyéri Kornélia, Poprády Géza**

Szerkesztik:

Bartók Györgyi és Mezey László Miklós

A szerkesztőség címe: 1827 Budapest, I. Budavári Palota F épület – Telefon: 224-3791; E-mail: 3k@oszk.hu;
Internet: www.ki.oszk.hu/3k
Közreadja: a Könyvtári Intézet
Felelős kiadó: **Bartos Éva**, a Könyvtári Intézet igazgatója
Technikai szerkesztő: **Korpás István**
Borítóterv: **Gerő Éva**
Nyomta az AKAPRINT Nyomdaipari Kft., Budapest
Felelős vezető: **Freier László**
Terjedelem: 5,7 A/5 kiadói ív.

Lapunk megjelenését támogatta az
Oktatási és Kulturális Minisztérium
Nemzeti Kulturális Alap

OKM

Nemzeti Kulturális Alap

Terjeszti a Könyvtári Intézet
Előfizetési díj 1 évre 4800 forint. Egy szám ára 400 forint
HU-ISSN 1216-6804

Sonnevend Péter

Könyvtári kis katekizmus

(Álombeli beszélgetés)

Az ember sétál, közben gondolatai elkalandoznak. Hosszú utakat tesz meg repülön, és míg felhőket, hegyeket, óceánt lát az ablakon át, gondolatai tisztulnak. Álomba merül, hangokat hall, kérdésekre válaszol. Minden a születés, a keletkezés szabad lebegését idézi. Kérdések – válaszok. A kérdező lehet akár egy precíz, igazságkereső matematikus, lehet pragmatikus üzletember, vagy fanyar–cinikus életfilozófus, sőt naiv ifjú hölgy (ki, milyen hangszílyal ejtené ki a kérdéseket). A válaszoló? Az derüljön ki álombeli szövegeiből...

Kérdés (K): Könyvtáros vagy? Régóta? Nem unalmas? Elégedett vagy?

Válasz (V): Így alakult sok (majd' száz) éve, máig tartó örömömré. Nem unalmas, sőt, egyre izgalmasabb foglalkozásnak tartom. Gondolj bele, emberekkel lehet foglalkozni, ami már önmagában véve mindennél érdekesebb. Elégedett épp nem vagyok, mert mehetne jobban is a szekér –, de ez úgyszólván kiderül a további faggatás során. Két legfontosabb tényező, amiért mérhetetlenül tetszik: demokratikus intézmény, mindenki azt kapja, kaphatja, amire igénye van, nem dezinformálunk, nem kegyet gyakorolunk. A másik: hallatlanul fejlődésképes, bár, igaz, ma soha nem látott kihívás előtt áll.

K: Intézményed neve könyv-tár, nem ember-tár!

*V: Igen, s nekem tetszik a hagyományos kifejezés (valamikor könyvesháznak is mondták). Lényege szerint akár „embertár” is lehetne, hisz legjobb műveltábor, mai céljait tekintve, az emberért van, nem a gyűjteményért (vagy presztízsért), mint valaha. Mindenki dolgozószobája, íróasztala, nappalija, fóruma... Régen a könyvtárőr – mily kifejező szó! –, tényleg cerberusként védte könyveit, a „minél kevesebb használó a legjobb” jelszót követve. Tetszik, mert kifejező, *Leibniznek*, minden korok egyik legnevesebb könyvtárosának öniróniája, amikor azt mondja: a könyvtáram nekem több hasznot nyújtott, mint én neki. Ez a régmúlt, ma az olvasó a fontos...*

K: Nem a könyvtáros?

V: Gonoszkodj nyugodtan... Van olyan válasz is, amely szerint a könyvtáros a legfontosabb, csak nem leibnizi értelemben. Kérdésedre még úgy is válaszol-

hatok, hogy némely könyvtárosoknál működik a regresszióknak nevezett tünet, visszaesés a felsőbbrendűség vélt állapotába. Ekkor „jaj!” a mai olvasónak is.

K: Kezdjük az elején, haladjunk pontról-pontra. Mi a mai könyvtár lényege?

V: De jó lenne egy tömör mondatban válaszolni! A könyvtár – vagy inkább könyvtárak együttes – szolgálata az emberért van, az eleven, szerteágazó igényeket támasztó olvasó—felhasználó—patronus bármilyen *információval kapcsolatos igényének* minél teljesebb, pontosabb, gyorsabb, kényelmesebb kielégítéséért. Az utóbbi jelzők nem képzelhetők el a rendelkezésre álló technika kiaknázása nélkül. Tehát olyan foglalkozás a miénk, amely funkcióit tekintve és eszköztársadalom által is az *információs vagy tudástársadalom* mai szintjén áll, annak érdekeit szolgálja.

K: Azt mondd – hangsúlyosan –, hogy információval kapcsolatos igények. Nem tág ez így?

V: Valóban, az információ fogalmáról ma akár több száz meghatározást lehetne idézni. Mégis ez a legjobb összegző fogalom, tudván tudva, hogy egyes „információval” kapcsolatos elvárások szórakozásból, mások tanulmányokból, üzleti megfontolásból, humanitárius szándékból, s ki tudja még, milyen indításból fakadnak. A könyvtári szolgáltatás olyan, ahogy az egyszerű áruházi szlogen hangzott: „minden szinten szinte minden”; pontosabban mindenütt működhet könyvtár, akár saját gyűjtemény nélkül is, mért ne?

K: Könyv-tár könyv vagy bármilyen állományegység nélkül?

V: Persze. Ha egy kutatóintézet információs szolgálata – könyvtára – képes olyan kapcsolatot kiépíteni a világhálón, amely a kutatók számára a legfontosabb adatbázisokat rendelkezésre bocsátja, akkor nem kell saját polc, raktár stb.

K: Akkor mit csinál a „könyv”-táros?

V: Egyes elemzések adatai szerint ma annyi információ kerül évente a világhálóra, amennyi akár ezerszeresen múlja felül a Kongresszusi Könyvtár – a világ legnagyobb könyvtára – (úgy 30 millió kötetes) állományát. Ebben az irtatlan információs lavinában csak olyan szakember tud eligazodni, rendet vágni, aki erre áldozza életét, hivatásának tekinti a mindenkori olvasói igényeknek való megfelelést. Ma mintha efelé mennénk: a nyomtatott információhordozók mellett egyre meghatározóbb a háló tartalmának felderítése, „befogása”, megőrzése...

K: Akkor ebben az értelemben a könyvtáros a fő mozgató?

V: Ha nem is szívesen használnám a teológiai indíttatású fogalmat, mégis sokat kifejez a mai helyzetből a jelzős szerkezet. A könyvtáros – ha tényleg az –, képes és köteles korszerű és működőképes „elegyet”, szintézist összehozni. Ennek összetevői: a felismert olvasói igények, a rendelkezésre álló eszközök – ebbe a fenntartó meggyőzése is messzemenően beletartozik –, a legcélszerűbb eljárások (ezek sorában az együttműködés sine qua non), a modern technika, bővebben infrastruktúra, a célirányosan felépített szolgáltatások „habarásával”.

K: A végén még szakácskönyvet írhat...

V: Azt hagyjuk meg a médiavilágban mozgóknak. A könyvtáros inkább kövesse, elemezze a körülötte gomolygó, alakuló világ változásait, próbálja kitapintani jövőbe mutató erővonalait.

K: Például?

V: Nem látszik még kristálytisztán, merre mutat az információs és kommunikációs technika közeljövőjének meghatározó trendje. Ma a földön 6,5 milliárd ember él. Lehet, 2050-re már 8 milliárd lesz. Ma egyharmaduk biztos nem ír, nem olvas, további egyharmaduk funkcionális analfabéta. Ez utóbbi gond a fejletlenek számító országokat is sújtja, nálunk vagy Amerikában is egynegyed–egyharmados arányról szólnak a tudósítások. Ezért nem biztos, hogy a mai értelemben vett számítógép, akármilyen hordozható formában – áráról nem is beszélve – valóban mindenkit el fog érni (mai optimista becslés szerint egymilliárd gép működik). Míg a mobiltelefon robbanásszerűen terjed a „harmadik világ”-ban is (száma meghaladja a kétmilliárdot), a kommunikáció, az egymással való közvetlen emberi üzenetváltás nyilván olyan mélyről jövő igény, hogy akár ez az eszköz jöhetne be a következő évtizedben minden mást is integráló megoldásként. Ha ez bekövetkezni látszik – ma így látszik, de jó-e ez a megállapítás? –, akkor a könyvtári információszolgáltatás alapvető érdeke mindent, ami elképzelhető, kapcsolatba hozni a mobil telefóniával.

K: Nem is hangzik rosszul: bármit kérdezhetek, megrendelhetek könyvtáramtól, s ahogy autópálya-matricát, úgy könyvet, cikket, másolatot, digitális információcsomagot stb. kaphatnék mobilüzenet alapján?

V: Alapján is, de egyenest a mobilodra is...

K: Kicsit túl rózsaszín a jövő nekem... Térjünk vissza a földre. Azt mondd, a könyvtár mindenkit kiszolgál, mindenkit vár, mindenki otthona, „íróasztala”, információs kincstára, szolgáltatója. Hogy győzitek a 10 millió embert kiszolgálni?

V: Elvben mindenkit várunk. Gyakorlatban a tízből bő egymillió látogat el hozzánk, persze sokan néhány vagy épp sok könyvtárba. Így számolunk – „statistikailag” – körülbelül egymillió személyből 1,5 millió olvasót. Ha nem térünk ki az iskolai könyvtárakra, amelyek működése a legképtelenebb változatosságot mutatja, ráadásul komolyan vehető adatok (könyvtárosok száma, pénzügyi ráfordítások éves alakulása...) ebből a körből nem állnak rendelkezésre. De vannak országok, ahol az igénybevétel a lakosság felét, akár kétharmadát is eléri.

K: Na, ezt látva én azonnal azokba az országokba bujdosnék, hogy sikeresnek érezzem magam... Mitől lehet ekkora különbség?

V: Bujdosni nem olyan jó, de elemezni mindenképp érdemes. Ha érdekel, megpróbálkozom a válasszal. Kezdjük messzebből. A világban minden olvasói arány előfordul. A pár százalékostól a 70-ig szinte minden van a skálán. Banglades nyilván nem összevethető Kanadával, de (sajnos) mi sem Hollandiával vagy Finnországgal. Kettőn áll a vásár – ha kényszerű leegyszerűsítéssel akarok válaszolni (s nem 25 percig egy témáról beszélni). Ha egy társadalom adatában a tudás meghatározó érték, boldogulás, alapja (nemzedékek óta), ha a gondolkodás a munkahelyi előmenetel feltétele, akkor az olvasás, az információhasználat, s ebből

kifolyólag a könyvtár nélkülözhetetlen elem. Ha viszont a munkát végzők fele (mint nálunk) úgy véli, hogy írás-olvasásra nincs szüksége a sikeres munkához, akkor ez ellenkező hatást indukál. Ha egy társadalom jelentős hányada fizikai jellegű munkával egészíti ki elégtelen munkajövedelmét, akkor ez sem. (Egy adat: a nem olvasók kétharmada él falun, ahol tudvalevően a hazai lakosság egyharmada él.) Ha az iskola nem ösztönöz a sokkönyvű tanulásra, a változatos információs források igénybevételére, akkor a tanuló ezt természetesnek tartja, főként, ha otthon sem kapott más indíttatást. Vagyis, ha a társadalom nem nyújt és nem igényel kulturális tőkét, s az otthon sem képes erre, akkor a könyvtárat csupán és főként azok használják, akik erre valamilyen (gyakorta átmeneti) okból – például felsőfokú tanulmányok – rákényszerülnek, vagy a család erre rászoktatja.

K: Jól leszeded a keresztvizet a nyájas (nem)olvasóról... Miért nem önkritikus a mondandód? Miért nem azt mondd, sajnós, a könyvtárak nem elég vonzóak, a könyvtárosok lusták vagy mogorvák?

V: Előreszaladsz, miközben úgy tűnhet, provokálni támad kedved. Mondtam az előbb, kettőn áll a vásár. Ludasok vagyunk mi is, nem is kevésben. Miközben vannak hihetetlenül jó könyvtárak és eszményi könyvtárosok is. Lakosságunk egészségügyi állapotával analógiát építve: a budai II. kerület lakóinak életesélyei konkrét mérések szerint a legmagasabb európai nívót idézik, de tudjuk, a lakosság nagy része majdnem afrikai esélytelenséggel küzd. Miért nem a jó példa ragadós szakmánkban is? Nyilván azért, mert ahhoz kőkemény munka, folyamatos és nem formális önképzés, a külföldi tendenciák érzékeny követése és még számos tényező szükséges...

K: Tudnál három „fő bajt” említeni?

V: Fantáziátlanság, rossz felkészültség, pocsék szervezés, emberundor könyvtárosi oldalról, mint egyik tényező. A „nagy” politika érdektelensége a társadalmi innováció „csendesebb”, nem „marketing”-elhető, nem médiavonzású területei iránt – másodsor. Harmadszor: a gazdaság, ezen belül a szolgáltatások, valamint a kultúra töredezett, formátlan, nagy kiterjedésben még nem „poszt”-, inkább premodern állapota, amire már kitértem.

K: Elég komoly diagnózis. Szóval itt is említhető a politika felelőssége?

V: Nem kívánok publicisztikai közhelyekbe, de akár axiómáknak is tekinthető tételekbe bocsátkozni, hogy mennyire hatalomorientált a politika és a benne – és általa, belőle – élők szemlélete, ahelyett, hogy a komoly szakmapolitikai kérdések megoldását keresné. Azt tapasztalni, hogy a mai művelődésirányítás is – megkockázatom: egyre inkább – élmény- vagy médiaközpontú, ami eladható hírnek, ami vonzza a publicitást, az a fontos. Fontosabb a filmgyártás, mint a közoktatás, fontosabbak a látványos „mega”-kiállítások, mint a milliók sorsára hatni képes könyvtári szolgáltatás.

K: És akkor a könyvtárakról! Mi itt a probléma?

V: A hatékonyság - minden értelemben. Kevés olvasót vonz, mert kevés a friss olvasnivaló: a példaértékű finnekénel három lakosra jut egy új gyarapítású kötet évente, nálunk kilenc-tízre. Pedig a kölcsönzések számának folyamatos csökke-

nésétől megdöbbsent angolok precíz elemzésekkel kimutatták: csak ott nem csökkent a korábbi kölesönzési intenzitás, ahol kellő számú új beszerzés tartja életben az érdeklődést. Kevés az új beszerzésünk – részben – azért is, mert a kiadások szerkezetében a könyvtárakban a kívánatosnál nagyobb arányú a személyi kiadás. Nem vagyunk túlfizetve, nehogy így értsd szavaimat. Sőt. De az igaz, hogy hatékony együttműködéssel, célirányos technikai fejlesztéssel jelentősen csökkenthető lenne a létszám, s így a felszabaduló keret egy része mehetne gyarapításra. Sokan ezt fantazmagóriának tartják, - de akkor az angolok miért épp ilyen irányban keresik a könyvtári technológia megújítását?

K: De ezek a kérdések és hipotézisek nyilván érdeklik a könyvtárpolitikát is?

V: Igen is, meg nem is. Szaladnak a „mókuserékben”, közben megállás nélkül eredményekről szól tudósításuk. Eredményt én akkor könyvelnék el, ha kitéznék a célt, hogy a következő öt-tíz évben tíz százalékkal növeljük az olvasói arányt, s ezt sikerül is elérnünk. Szingapúr kitézett ilyen célt, és túlteljesítette. Beszámolóink reális eredményekről szóljanak, ne csip-csup ügyek feltupírozásából próbáljunk profitálni.

K: Kedves „népszerű” szakértőm, hogy is vagy akkor az életérzéssel? Elégedettséggel?

V: Nem szeretnék puffogni. De nem gondolom, hogy elmúltak a Kölcsey-, Vörösmarty-, Széchenyi-művekben megfogalmazott „felhívások”: „hass, alkoss...”, de előbb főként tájékozódj, gondolkodj, s ne azt nézd, ki miként minősíti tetteidet. Ha lehet, alkoss nagyobbat, de ha nem kedvező a széljárás, tedd, amit lehetőségeid mértékében megvalósíthatsz. Európai szeretnék lenni itthon, ilyen egyszerű vágyaim vannak.

K: Tanítványok?

V: Nem utolsósorban. Ha húszból kettő értelmes fiatal valamire ráérez, például arra, hogy ez a szakma (elvben) hihetetlenül kreatív embereket igényel, és esetleg nekik be is jön... – nos, erre gondolva, ilyen jövőről álmodozva máris vidám vagyok. S ez nem kevés.